

Т.А. Завроцька

КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ В РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ УСТАНОВАХ

Загальновідомо, що ефективність професійної діяльності психолога залежить не тільки від рівня його професійної підготовки, але й від розвиненості у нього особистісних і професійних якостей, світогляду, ціннісних орієнтацій тощо. Тому під час підготовки майбутнього психолога в закладі вищої освіти важливо сформувати його як фахівця, який зможе вирішувати проблеми клієнтів та постійно працюватиме над удосконаленням своїх здібностей і якостей.

На жаль, проблема підготовки високо професійних психологів в нашій державі значно поглибилася після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, адже необхідність у психологічній реабілітації відчувають не лише військовослужбовці, які повертаються з фронту, але й їхні рідні. Допомогу психологів потребують також внутрішньо переміщені особи і люди, які проживають у прифронтових регіонах, знаходяться у зоні тимчасової окупації чи мають на окупованій території родичів, друзів. Питання проведення психологічної реабілітації, зорієнтованої на потреби цих категорій людей є малодослідженими, і проблема ускладнюється ще й тим, що серед потенційних пацієнтів реабілітаційних установ можуть бути не лише вище зазначені особи, але й люди, які протягом тривалого часу виконують свої професійні обов'язки в екстремальних і травматичних умовах війни (журналісти, поліціанти, пожежні, будівельники, електрики та інші).

Проблема формування готовності майбутніх психологів до роботи в реабілітаційних установах та їх діяльності з подолання наслідків психотравм у людей, які пережили травмівні події життя привертає увагу дослідників в усьому світі. Так, зокрема, принципи, методи, способи, етапи діяльності психологів з проведення психологічної реабілітації розглядають в своїх працях В. Горбунова, В. Дуб, В. Маруніч, Г. Пріб, В. Шевчук та О. Яворовенко.

Найновіший досвід роботи психологів з подолання психотравм розкритий в публікаціях таких вітчизняних науковців, як П. Горностая, О. Вознесенської, З. Кісарчук, Я. Омельченко, О. Романчука, М. Сидоркіної, Т. Титаренко, Л. Царенко та інших.

Питання готовності майбутніх психологів до професійної діяльності, зокрема, у закладах інклюзивної орієнтації та реабілітаційних установах знаходять своє відображення у дослідженнях

К. Бовкуш, Г. Варіна, О. Запорожець, Т. Канівець, Дж. Креймеєр, О. Чекстєре, Т. Палієнко, Н. Пророк.

Проте, не зважаючи на значну увагу науковців до даної проблеми, проблема підготовки в закладах вищої освіти майбутніх психологів до роботи в реабілітаційних установах залишається недостатньо дослідженою.

На сьогоднішній день в Україні надзвичайно актуальною проблемою є надання психологічної допомоги різним верствам населення, зокрема особам, які пережили екстремальні, надзвичайні ситуації та психотравмівні події, особам з інвалідністю, особам з психічними порушеннями та девіантною поведінкою. З огляду на це, розширилася й сфера застосування знань, умінь і навичок з психологічної реабілітації. Але спершу розглянемо сам термін «реабілітація». Він з'явився всередині ХХ сторіччя в той час, коли в Англії та США розробили основні принципи реабілітації, які згодом лягли в основу реабілітації хворих та інвалідів у всьому світі. Проте науковці й до сьогодні по-різному визначають поняття «реабілітація». Нам найбільш імпонує визначення, яке наведено в навчальному посібнику «Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи» за загальною редакцією Н. Пророк, а саме: «... реабілітація – це використання різних можливостей для зменшення впливу чинників, що обмежують життєдіяльність людини або призводять до інвалідизації; забезпечення особам із обмеженням життєдіяльності можливості досягти оптимальної соціальної інтеграції» [1, с. 8].

В свою чергу, в посібнику зазначається, що «... психологічна реабілітація – це система заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психічного й особистісного здоров'я, створення сприятливих умов для розвитку та утвердження людини» [1, с. 9].

Підготовка до трудової діяльності, на думку вітчизняних дослідників Г. Дегтярьової, М. Козяра, І. Матійків, Л. Руденко та А. Шиделко, передбачає «...розвиток і формування особистості, яка здобуває певну професію, ґрунтуючись на соціально-психологічних основах, що спрямовують процес фахової підготовки на успішне становлення майбутнього фахівця. В свою чергу, професіонал – це психологічно зріла, всебічно розвинена особистість, яка, спираючись на здобуті знання, намагається максимально реалізувати свої уміння, навички та творчі здібності для досягнення успіху в професійній діяльності» [2, с. 24].

Також науковці вважають, що вже на початку професійної підготовки людині повинні бути характерні ті особистісні якості, які є основою для оволодіння нею певною професією. А вже в процесі професійної підготовки формуються її базові професійні якості та спеціальні професійно важливі якості, що становлять модель її як професіонала своєї справи [2, с. 28].

Аналіз наукових джерел з проблеми професійної готовності

показав, що дослідники по-різному визначають поняття «компонент готовності», а саме: Н. Горбач та Н. Кичук вважають, що компонент готовності – це ставлення особистості до діяльності; А. Линенко характеризує компонент професійної готовності до педагогічної діяльності за такими ознаками, як: емоційна зацікавленість до суб'єкта, об'єкта та способу діяльності; знання про психологію особистості та способи педагогічного впливу на неї; педагогічні вміння і навички; прагнення до спілкування з дітьми задля досягнення соціально значущих цілей; С. Гаркуша вважає, що компонент готовності особистості до діяльності – це ставлення до діяльності, настанова, мотив, знання про предмет і способи діяльності, навички й вміння їхнього застосування [3].

У своїй монографії Г. Варіна розглядає наступні компоненти психологічної готовності майбутнього психолога до роботи в інклюзивному закладі:

1. Мотиваційний компонент, що включає в себе мотиваційні, ціннісно-сміслові установки, моральні принципи у сприйнятті «іншого», внутрішню мотивацію до збагачення досвідом. Ці установки визначають прагнення майбутнього психолога надавати дітям з особливими освітніми потребами психологічну допомогу.

2. Емоційно-вольовий компонент, що включає в себе такі риси особистості майбутнього фахівця: цілеспрямованість, витримка, наполегливість, сміливість, дисциплінованість. Саме емоційне прийняття та розуміння дітей з особливими освітніми потребами є важливим чинником успішної професійної діяльності психолога.

3. Когнітивний компонент являє собою процес інтеріоризації накопичених теоретичних та практичних знань для вироблення у майбутнього психолога власного вектора професійної діяльності.

4. Особистісний компонент, тобто гармонійна «Я концепція» майбутнього фахівця (самосвідомість, саморефлексія, професійна самооцінка, актуалізація особистісного та професійного зростання).

5. Конотативний компонент, що включає в себе операційний склад діяльності (уміння, навички) та професійну стійкість фахівця (уміння адаптуватися до життєвих обставин і діяльності, що змінюються). Працюючи з дітьми з особливими освітніми потребами психолог повинен враховувати індивідуальні особливості дитини, здійснювати індивідуальний, креативний підхід до дітей [4].

На підтвердження цього дослідниці А. Руденок та І. Гуляк вважають, що успішне формування компонентів готовності майбутнього психолога до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами вимагає розвитку у нього емоційного прийняття цих дітей, готовність залучати їх до комунікативної взаємодії. Тому майбутній фахівець повинен розвивати себе, отримувати задоволення від власної професійної діяльності [5].

Також дослідниці стверджують, що готовність майбутнього психолога до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є

важливою складовою професійної діяльності, адже саме готовність допомагає майбутньому фахівцеві легко адаптуватися до нових умов праці, успішно виконувати поставлені перед ним цілі та задачі [5].

А. Руденок та І. Гуляк вважають, що лише за умови, коли майбутній психолог під час навчання в закладі вищої освіти розвивав свою готовність до подальшої професійної діяльності, йому легше вдаватиметься розв'язувати проблемні питання, уникати професійного та емоційного вигорання, а також він буде постійно зростати у професійному плані. Якщо ж майбутній психолог ще протягом навчання в закладі вищої освіти відчуває невпевненість у собі, неготовність до майбутньої професійної діяльності, то й у майбутньому йому треба буде постійно працювати над собою або ж взагалі обрати інший професійний шлях [5].

Отже, аналіз наукових джерел дозволив нам визначити наступні компоненти готовності майбутніх психологів до роботи в реабілітаційних установах:

1. Мотиваційний компонент – мотивація майбутніх психологів до роботи в реабілітаційних установах. Цей компонент включає в себе мотиваційні, ціннісні установки, моральні принципи у сприйнятті отримувачів реабілітаційних послуг. Сформованість мотиваційного компоненту характеризується наявністю у майбутнього психолога таких особистісних рис, як: цілеспрямованість, витримка, наполегливість, сміливість, організованість, дисциплінованість.

2. Когнітивний компонент – знання, які необхідні майбутньому психологу для роботи в реабілітаційних установах, а саме: знання з відновлення здоров'я, основи психологічної реабілітації, індивідуальні особливості отримувачів реабілітаційних послуг і технології відновлення особистості.

3. Операційно-діяльнісний – операційний склад професійної діяльності майбутнього психолога (уміння та навички) у реабілітаційній установі.

4. Особистісний компонент – особистісні якості майбутнього психолога (гармонійна «Я концепція»), необхідні для успішної професійної діяльності в реабілітаційній установі.

Таким чином, можемо зробити висновок, що при розгляді питань готовності майбутніх психологів до роботи в реабілітаційних установах важливим є визначення компонентів цієї готовності. Як показали результати наших теоретичних досліджень, цими компонентами є: мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний та особистісний компоненти.

Література

1. Основи реабілітаційної психології : подолання наслідків кризи : навчальний посібник / за заг. ред. Н. Пророк. Київ. 2018. Том 1. 208 с.
2. Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентоздатних

фахівців: монографія / за ред. Л. А. Руденко. Київ. 2012. 170 с.

3. Гаркуша С.В. Поняття та компоненти професійної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 110. С. 198-201.

4. Варіна Г.Б. Професійна стійкість як інтегративний компонент саногенного потенціалу особистості. Сучасні здоров'язбережувальні технології : монографія / за загальною редакцією проф. Ю. Д. Бойчука. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. С. 67-73.

5. Руденок А.І., Гуляк І.Р. Компоненти професійної готовності майбутніх психологів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. *Scientific Journal «Psychology Travelogs»*, 2021. Issue 1. P. 72-82.

Завроцька Т. А. Компоненти готовності майбутніх психологів до роботи в реабілітаційних установах

Стаття присвячена вивченню проблеми готовності майбутніх психологів до роботи в реабілітаційних установах. Розглянуто такі ключові поняття, як «реабілітація», «психологічна реабілітація», «готовність до професійної діяльності», «компонент готовності до професійної діяльності». На основі аналізу наукових джерел визначено компоненти готовності майбутніх психологів до роботи в реабілітаційних установах: мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний та особистісний компоненти.

Ключові слова: готовність до професійної діяльності, реабілітація, майбутні психологи.

Zavrotska T. A. Components of readiness of future psychologists to work in rehabilitation institutions

The article is devoted to the study of the problem of the readiness of future psychologists to work in rehabilitation institutions. Such key concepts as "rehabilitation", "psychological rehabilitation", "readiness for professional activity", "component of readiness for professional activity" were considered. Based on the analysis of scientific sources, the components of the readiness of future psychologists to work in rehabilitation institutions were determined: motivational, cognitive, operational and personal components.

Key words: readiness for professional activity, rehabilitation, future psychologists.